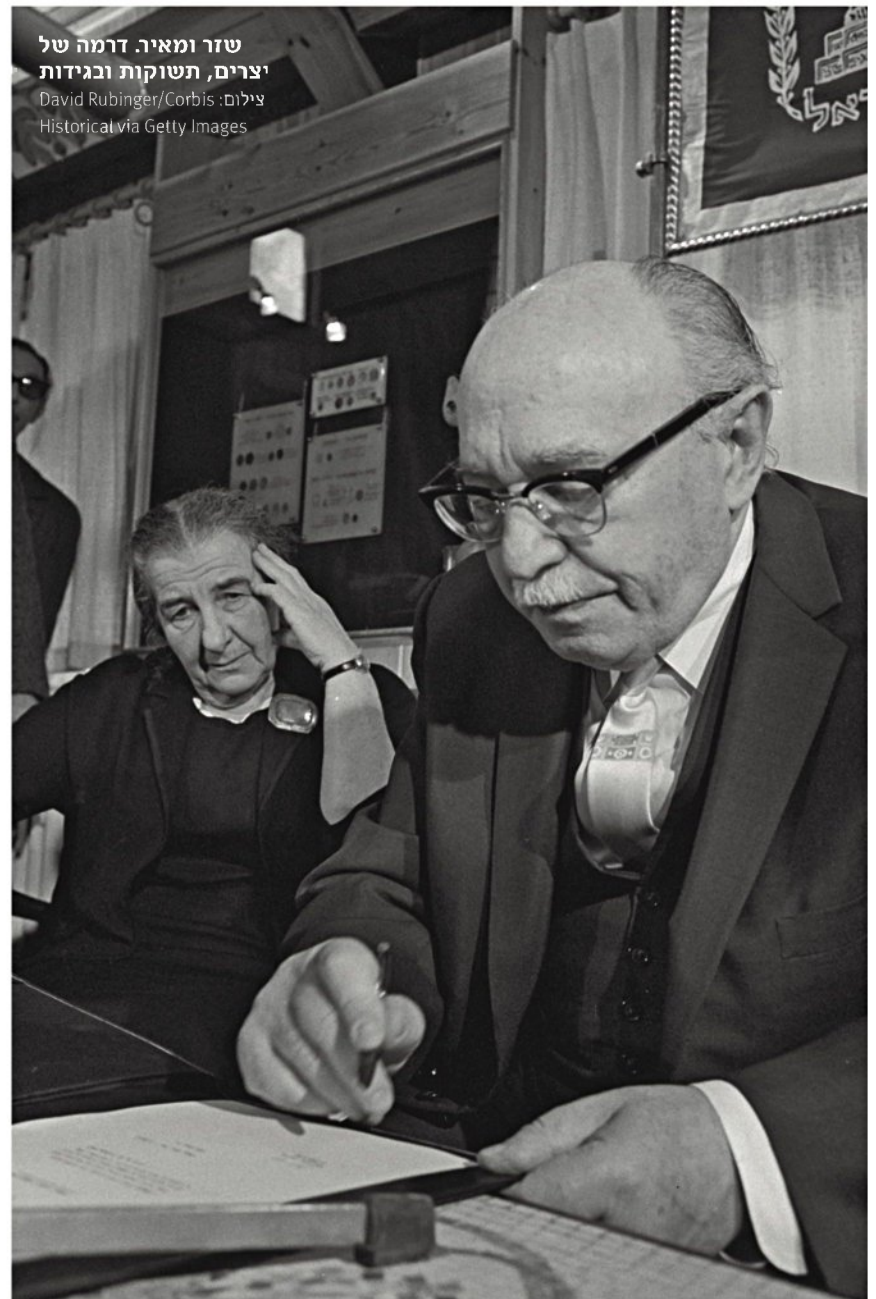

95332602-0	12/09/2025	הארץ - גלריה	עמוד 54	1	24.03x27.64
מאגנט - הוצאת ספרי - 25910					

עידן הזלמנות :

שזר ומאיה דרמה של יצרים: תשוקות ובגידות
צילום: David Rubinger/Corbis
Historical via Getty Images

עידן הזלמנות

ביוגרפיה חדשה מזכירה כי הנשיא השלישי זלמן שזר לא היה רק מפא"ניק אפרורי, אלא גם ניהל רומנים עם רחל המשוררת וגולדה מאיר, היה חסידו של הרבי מלובביץ' ואפילו הרתיע את סטלין

עיון

תום שגב

לקראת בחירתו של זלמן שזר לנשיא המדינה השלישי ב-1963 הומינה לש" כתו דיוקן רשמי אצל צלם הפורטרטים הידוע אלפרד ברנהיים. הדיוקן שיקף מכובד דות ממלכתית מעוררת יראה כפי שבר- נהיים, יקה שמרן שכבר היה אז בשנות ה-70 לחייו, חשב שראוי לנשיא המדינה להיראות. אבל אנשיו של שזר לא היו מרוצים: "זה לא זלמן שלנו", קבלו. הם רצו לראות יותר

חמימות ידידיסטית. כי שזר היה נציגה האחרון של מה שאפשר לכנות תקופת הזל- מנות בתולדות הציונות; ראשיה שידרו בי- נוניות עסקנית ודלות השפעתם בלטה בעיקר על רקע פעילותם של המנהיגים הלאומיים הגדולים כמו ויצמן, בן-גוריון ו'בוטניסקי. סיפור חייו של שזר משקף את המעבר מעידן הזלמנות אל הישראליות התל-אבי- בית החדשה שאחד מאילייה, אריק איינש- טיין, היטיב לחקות נאום שלו במערכון על גמר גביע המדינה בכדורגל בתוכנית הרבי- עית של "לול". זה היה אכזרי אך מצחיק עד היום. שזר הרבה לנאום, רק לעיתים רחוקות

פחות משעה, לעולם בלשון מליצה, לעיתים קרובות בידידיש; זה נשמע כך לא אחת גם כשדיבר עברית. הביוגרף שלו, צבי יקותיאל, משער בספרו החדש שאולי הושפע מסגנון נאומיו של המנהיג הצרפתי ז'אן ז'ורס ששזר תיאר פעם בהתפעלות, כמו דיבר על נאום של עצמו: "לא בפיו דיבר כי אם בשתי ידיו ובשתי רגליו, במרפקיו ובברכיו ובכל תנו- עות גוו המתעלה ויורד ורוטט וקופץ וממלא את חלל כל הבמה — כל עצמותיו דיברו. די- ברו? זעקו, איימו, הוהירו, נשבעו".

לרגל אישור מועמדותו לנשיאות במר- כו מפא"י הוזמן לשאת דברי ברכה הסופר חיים הזו ובין היתר אמר, מן הסתם בכוונה להחמיא לשזר: "הוא אינו מנהיג, לא חידש תיאוריה, לא הכריז על פרוגרמה משלו, לא חולל תנועה ולא קבע הלכות בישראל". חרד לכבודו, מאוכזב על שלא זכה להכרה אקדמית כהיסטוריון ומשורר, אמר פעם שזר: "לא זכי- תי משום מה שהארץ תתייחס אליי שלא בא- כוריות". קהילות יהודיות בחו"ל כיבדו אותו יותר; בן-גוריון הסביר לו שהוא מתאים לכהן כנשיא המדינה בשל קשריו בגולה. ספק אם היה מי שנסע לעיתים קרובות יותר ממנו למ- סעות נאומים בחו"ל.

יקותיאל ניהל במשך שנים רבות את מר- כו זלמן שזר, המקדם מחקר היסטורי ומוציא לאור ספרים. כצפוי, הוא כותב בראה קר- רקטית; נראה שהוזהר את עצמו לא לחרוג מ-300 עמודים ולכאורה צדק: מי היה רוצה לקרוא 500 עמודים על שזר, מה גם שארכיון המדינה הוציא לאור מבחר מאיר עיניים של תעודות מפרקי חייו בעריכת חגי צורף. למר- בה ההפתעה, ספרו של יקותיאל עשיר באז- כורים מעוררי סקרנות שראויים היו לפירוט רב יותר; חלקם שופכים אור על המנטליות של תקופת הזלמנות כולה.

בתוך כך, יחסו של שזר אל השואה ראוי להרחבה, בעיקר מפני שבין השנים 1936-1949 הוא שימש כעורך בפועל של העיתון "דבר" (ומאו מותו של ברל כצנלסון, גם כעור- רך ראשי) — התפקיד החשוב ביותר שמיי- לא. יקותיאל קובע: "במהלך מלחמת העולם השנייה פירסם 'דבר' ידיעות שוטפות על גיי- רושם ורציחתם של יהודים במדינות שנכ- בשו על ידי גרמניה הנאצית". זה נכון ולא נכון: סיקור השואה ב"דבר" ובעיתונים עב- ריים אחרים, לרבות "הארץ", שיקף לא אחת שיקול דעת לקוי ונטייה להמעטת הוועה. נראה כי שזר ראה בהשמדת היהודים קודם כל פשע נגד הציונות. "הלוא אנחנו יכולים להגיע למצב כזה שלא יהיה בשביל מי לב- נות את הארץ...", הוזהר. "יהדות גרמניה כבר איננה, יהדות רוסיה כמעט איננה ויהדות פו- לין — אם תיחרב אף היא — בשביל מי נב- נה?". יהודי ארצות ערב עוד לא היו ממש רלוונטיים. גם יחסיו של שזר עם הפרופ- סור שלו באוניברסיטת פרייבורג, פרידריך מיינקה, שנודע בשל השקפותיו האנטיש- מיות, משאירים סימן שאלה.

כשר החינוך בממשלת ישראל הראשונה היה שזר מעורב בשורה של נושאי יסוד מע- צים, ובהם הפולמוס על הנהגת "סלקציה" בעלייה: הוא היה בעדה כשדובר בוקנים וחולים ממרוקו ונגדה כשדובר במועמדים מפולין. בעקבות מבצע סיני אמר: "אם נר- כל להביא אלינו את יהודי פולין ורוסיה,

אראה בזה מפעל היסטורי חשוב יותר מאשר כיבוש רצועת עזה". הוא רצה להיות שגריר בברית המועצות; מסמכים שנחשפו אחרי התמוטטות המשטר הקומוניסטי גילו כנראה שסטלין עצמו נשאל על כך ופסק לשלילה, מחשש ששזר יחולל שם תסיסה ציונית.

שם הספר, "בשני עולמות", מתייחס לכ- פילות בין והותו הגלותית-דתית של שזר ובין הודהותו עם עולם הערכים של תנועת העבר דה הציונות — זו וגם זו אשכנזית, אך הש- תיים כאחת כפו עליו לבטי והות. הוא שייך את עצמו לחסידות חב"ד, ואחרי מלחמת ששת הימים תמך בהקמת התנחלויות בש- טחים. "כל ארצי לפניי", התפייט, "כולה — ארץ ישראל". עם השנים פיתח תלות נפשית מעמיקה והולכת במנהיג חב"ד, מנחם מנדל שניאורסון, שישב בניו יורק. חב"ד הרבתה לנצל את שזר לצרכיה. יקותיאל מציע אפש- רות ששזר חיפש אצל הרבי מלובביץ' מפלט וסעד נפשי שיכלו אולי להקל עליו את בדידו- תו, בהיותו חסר יל- דים ונכדים שיכלו

בשני עולמות: זלמן שזר, ביוגרפיה

צבי יקותיאל

הוצאת מאגנט, 303 עמודים

לסעוד אותו באח- רית ימיו וחסר אונים להתמודד עם הטר- גדיה של חייו, כש- נולדה לו ילדה עם תסמונת דאון. רוב ימיו השתדל להסתיר את הבת, רודה. הפ- חד מתייגה כמפגרת והקושי של החברה באותם ימים לק- בל את החריג והשו- נה הביאו אותו לבקש גם מאשתו שלא לח-

שוף אותה בציבור, כותב יקותיאל. היא נחש- פה רק כשהיתה בת 45 והוא בן 77. אך שזר ואשתו דאגו לצרכיה. הוא גם קידם לראשו- נה הכשרת מורים לחינוך מיוחד והקמת מו- סדות לטיפול בילדים בעלי צרכים מיוחדים. כשנדרש כשר החינוך להקים את המ- נגנון של המשרד אמר: "אני חושב שאנחנו צריכים לשכור עורכת דין אישה. היא תנסח את החוקים וביתרת הזמן היא תוכל להדפיס עכורנו ולענות לטלפונים". זה משפט שראוי לציטוט לא רק כביטוי לערכי זמנו של שזר, אלא גם בהקשר של הדרמות הרומנטיות של חייו: הוא היה רודף נשים גדול וגם לפרק הזה בחייו יש מקום בהיסטוריה. אהובתו הראשו- נה, רחל כצנלסון, עזבה אותו לטובת רומן עם ברל כצנלסון. שזר היה אז בניו יורק ולא ידע על כך; כצנלסון לא רצה להתחתן איתה ואז חזרה אל שזר. זה התאהב בינתיים בר- חל אחרת — בלובשטיין, המשוררת. הוא ור- חל הראשונה התחתנו בכל זאת, ושזר התאהב באישה שלישית שגם היא היתה נשואה וק- שורה ברומן מחוץ לנישואיה. זו היתה גולדה מאיר. היא השיבה לו אהבה וגם הרומן הזה נמשך כמה שנים.

למרבחה המזל, כל זה קרה בעידן שאנשים עוד שלחו אלה לאלה מכתבים וכך נשמרה גם הדרמה הזאת, שכולה יצרים, תשוקות ובי- גידות. יקותיאל מספר כל זאת באיפוק ראוי לשבח. בבריטניה היו עושים מזה דרמה תקו- פתית בנוסח "אהבה וידידות" של ג'יין אוסטן. לא מאוחר לנסות את זה גם כאן. ■